

บทที่ 6

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ (2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ (3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ วิธีการศึกษา ใช้ศึกษาประชากรที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างจาก 4 ชนเผ่า จำนวน 4 หมู่บ้านใน 4 ตำบลของพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยชนเผ่า ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง มูเซอ และม้ง จำนวน 342 ตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลได้จากแบบสอบถาม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ และวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้ t-test และวิเคราะห์ความแปรทางเดียว (ANOVA)

6.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างได้ผลการศึกษาดังนี้

6.1.1 ความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา- น้ำตกผาเสื่อ

ประชาชน ทั้ง 4 ชนเผ่า มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อวิทยุและผู้นำชุมชนมากที่สุดซึ่งความรู้ความเข้าใจดังกล่าวเกิดจากผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน เช่น อุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม เกิดภาวะภัยแล้งขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งและอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลจากการตัดไม้ทำลายป่าของพวกเขาเอง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

เผ่าไทยใหญ่ หมู่บ้านนาปลาจาด มีระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับมาก จากผลการศึกษาพบว่าความแตกต่างของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสามารถรับรู้ได้ทั้งภาพและเสียงทำให้เข้าใจได้ง่าย เนื่องจากหมู่บ้านนาปลาจาดมีความเจริญ ดังนั้นระบบการสื่อสารภายในหมู่บ้าน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยอย่างต่อเนื่องมีผลทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

เผ่ากะเหรี่ยงหมู่บ้านไม้สะเป่ จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในระดับมาก ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่รับรู้ผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน โดยการชี้แจงหรือการเรียกประชุมลูกบ้านมากที่สุด ซึ่งในการประชุมชาวบ้านผู้ใหญ่บ้านจะเรียกประชุมหลังจากมีการประชุมที่อำเภอเป็นประจำทุกเดือน

เผ่ามูเซอ บ้านไม้ซางหนาม จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในระดับมาก ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือ วิทยุ เนื่องจากบ้านไม้ซางหนามเป็นหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองมากที่สุด การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้นชาวบ้านจึงใช้การรับฟังข้อมูลข่าวสารจากวิทยุเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับปัจจุบัน วิทยุมีราคาที่ไม่แพง สามารถพกพาไปได้ทุกที่และรับฟังข่าวสารได้ตลอดเวลา

เผ่าม้ง บ้านห้วยมะเขือส้ม จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด มาจาก ผู้ใหญ่บ้าน โดยผ่านการชี้แจงหรือการเรียกประชุมลูกบ้านมากที่สุด ในการประชุมชาวบ้านแต่ละครั้ง ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกประชุมหลังจากมีการประชุมที่อำเภอเป็นประจำทุกเดือน นอกจากนี้ เผ่าม้งยังมีวัฒนธรรมให้ความเคารพและเชื่อฟังผู้นำ ผู้อาวุโสและมีความสัมพันธ์ในหมู่บ้านในระบบเครือญาติ โดยส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะใช้นามสกุลเดียวกัน ทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญมากที่สุด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาในสาเหตุการลดลงของทรัพยากรป่าไม้ในปัจจุบันจะลดลงได้ถ้ามีการรับรู้ข่าวสารและสื่อในการอนุรักษ์ที่มากขึ้นก็จะทำให้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ความแห้งแล้ง และภาวะโลกร้อน ล้วนมาจากการตัดไม้ทำลายป่าลดลง การแก้ปัญหาโดยการเพิ่มพื้นที่ของป่า สามารถช่วยทำให้มีน้ำในห้วยหนอง คลอง บึง และแม่น้ำต่าง ๆ ได้แต่ไม่ยั่งยืนเพราะประชาชนไม่เข้าใจและขาดจิตสำนึกทำให้การแก้ไขเป็นไปในทิศทางที่ไม่ชัดเจน หน้าที่ของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนที่จะต้อง

ช่วยกันสร้างจิตสำนึกและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้และต่อเนื่องเพราะจะทำให้เกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากที่สุด

6.1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติอ่าวปลา- น้ำตกผาเสื่อ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติอ่าวปลา - น้ำตกผาเสื่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยยึดตามแนวทางของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ที่แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอนพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนตามขั้นตอนต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตเป็นของตนเองมายาวนาน และติดต่อกับหน่วยงานของรัฐในการประสานงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้น้อยมาก โดยส่วนมากจะดำเนินการตามวิถีดั้งเดิมของตนเอง และให้ความสำคัญต่อการประกอบอาชีพของตนมาก ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากในการทำกิจกรรมต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร จึงทำให้ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากเท่าที่ควร เมื่อพิจารณาในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมปรากฏผลดังนี้

ขั้นตอนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การสังเกตว่าชุมชนมีป่าไม้ลดลง มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและร่วมสนทนาในปัญหากับครอบครัวและเพื่อนบ้าน พบว่าชาวบ้านทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เท่ากัน จะเห็นว่าการผลักดันให้ขั้นตอนนี้ให้มีประสิทธิภาพจะต้องเริ่มจากการปลูกฝังให้คนในชุมชนหันมาให้ความสำคัญในทรัพยากรป่าที่ใกล้ตัว โดยให้ช่วยกันสังเกตสิ่งแวดล้อมปริมาณการลดลงของทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพราะการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญและทุกคนสามารถร่วมกระทำได้มากที่สุด โดยขั้นตอนนี้จะป็นขั้นตอนที่สามารถนำพาไปสู่การแก้ปัญหาที่ถูกต้อง และทุกคนในชุมชนจะเป็นผู้ที่ร่วมรับรู้ถึงปัญหา และสัมผัสปัญหาได้ด้วยตนเอง จึงทำให้ทุกคนหันมาเห็นถึงความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ และอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น ๆ อีกต่อไป

ขั้นตอนของการวางแผนและดำเนินการ เป็นการร่วมคิดพิจารณาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนเจ้าหน้าที่ ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติร่วมกัน ร่วมตัดสินใจเลือกกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมตั้งชมรม องค์กร กลุ่ม ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ปรากฏว่าชาวบ้านในทุกหมู่บ้าน ทุกเผ่ามีส่วนร่วมในระดับปานกลางโดยในขั้นตอนนี้เป็นอีกขั้นตอนที่จะต้องให้ความสำคัญ เพราะประชาชนจะได้เรียนรู้ในการวางแผน การแสวงหาทรัพยากรหรือความช่วยเหลือต่าง ๆ รวมถึงจะได้เข้ามาเป็นผู้ร่วมกำหนดในการแก้ปัญหา ดังนั้นในขั้นตอนนี้

ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้ชักนำให้ประชาชนเข้าร่วมให้ได้มากที่สุด โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อร่วมวางแผนงานในการกำหนดแผนงานที่จะนำไปสู่การดำเนินการต่อไป ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณได้มีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในแผนงาน และอยากจะเข้าร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนของการลงทุน ปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการ เป็นการร่วมปฏิบัติตามเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติร่วมกัน ร่วมกิจกรรมที่ทางชุมชนกำหนด ร่วมเป็นคณะกรรมการสมาชิกของชมรม ร่วมบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อช่วยในกิจกรรม พบว่าชาวบ้านในทุกหมู่บ้าน ทุกเผ่ามีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนที่สร้างความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ได้เรียนรู้การปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การปฏิบัติงานอย่างแท้จริง และจะเห็นถึงประโยชน์ในสิ่งที่ตนได้ร่วมคิด ร่วมทำ จนเกิดเป็นความหวังและเห็นถึงคุณค่าในสิ่งที่ตนได้กระทำ ซึ่งในส่วนนี้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็ควรหันมาให้ความช่วยเหลือในด้านงบประมาณ และการให้ความรู้ในการปฏิบัติงานแก่ชุมชนด้วย จึงจะทำให้การปฏิบัติเกิดประสิทธิภาพที่ดีได้

ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล เป็นการร่วมประชุมชี้แจงการดำเนินงานของโครงการ ร่วมประเมินผลการทำงาน ร่วมติดตามผลการทำงานในโครงการ ร่วมสรุปการทำงาน และร่วมควบคุมกฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติการอนุรักษ์ พบว่า บ้านนาปลาจาด เผ่าไทยใหญ่ และบ้านห้วยมะเขือส้ม เผ่าม้ง มีส่วนร่วมในระดับปานกลางเหมือนกัน จากการศึกษาเป็นรายหมู่บ้านจะเห็นว่า เผ่าไทยใหญ่มีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจนกว่าเผ่าอื่นๆ จึงเป็นผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่า ปัจจุบันสภาพป่าโดยทั่ว ๆ ไปรอบ ๆ หมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งมีการติดตามจากชาวบ้านที่ดูแลและคอยติดตามผลตลอดเวลาทำให้สภาพป่าดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผลจากการศึกษาหมู่บ้านจะมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าหมู่บ้านอื่นๆ มีรายได้และหาเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียงไม่ขาดสนมมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีทำให้การมีส่วนร่วมติดตามไปด้วย ส่วนบ้านห้วยมะเขือส้มนั้นในหมู่บ้านมีการเกษตรเชิงพาณิชย์ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีเวลาในการร่วมแสดงความคิดเห็นหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่หมู่บ้านจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในหมู่บ้านจะมีกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าซึ่งเป็นการจัดตั้งกลุ่มที่ชัดเจน การร่วมติดตามและประเมินผลจะเป็นการประชุมผ่านประชุมหมู่บ้าน โดยจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประเมินผลร่วมกับชาวบ้าน ทำให้ผลการประเมินในขั้นตอนนี้มีส่วนร่วมที่ชัดเจนกว่าขั้นตอนอื่น ๆ ส่วนบ้านไม้สะเป่

เผ่ากะเหรี่ยงและบ้านไม้ข้างนามเผ่ามูเซอ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย จากผลการศึกษาจะเห็นว่า ชาวบ้านไม้สะเป่และบ้านไม้ข้างนามจะให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าเนื่องจากทั้งสองชนเผ่ามีรายได้น้อยและมีอาชีพทำการเกษตรเพื่อยังชีพดังนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมในขั้นตอนติดตามและประเมินผลแสดงออกมาในทิศทางที่น้อยกว่าหมู่บ้านอื่นๆ

ในขั้นตอนนี้จะทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักว่ากิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วม นั้นดีหรือไม่ เพียงใด ควรดำเนินการต่อไปอย่างไร เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ เพราะจะส่งผลถึงการดำเนินงานในโอกาสต่อไปได้ ขั้นตอนในการสรุปผลจากการดำเนินงานทั้งหมด ที่จะสรุปให้เห็นถึงการทำงานที่ได้ร่วมทำกันมาตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ จะทำให้มองเห็นถึงข้อดีและข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงาน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเป็นผู้ที่เข้ามาติดตามและประเมินผลร่วมกับชาวบ้าน โดยใช้ประสบการณ์ในการทำงานมาแนะแนวทางในการแก้ไขข้อผิดพลาดของโครงการหรือข้อจำกัดที่มีต่อโครงการให้กับชาวบ้านได้ ซึ่งจะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขโครงการต่อไปให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นได้

6.1.3 เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ

จากการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้พบว่า ชาติพันธุ์ อายุ การศึกษา การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนและความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์เป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) ชาติพันธุ์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีชาติพันธุ์ไทยใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงที่สุด
- 2) อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงกว่าช่วงอายุอื่น ๆ
- 3) ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ในทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ

4) การได้รับข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ในทุก ขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับข้อมูลข่าวสารปีละ 10 ครั้งขึ้นไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงที่สุด

5) ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลางและจากวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่าระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกลุ่มตัวอย่าง ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

6) ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง จากวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่าระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

นอกจากนี้ยังพบว่า จำนวนครั้งในการให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่ประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสนใจมากขึ้น ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ อายุ การศึกษา ความรู้ความเข้าใจและระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความแตกต่างในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ไม่ควรแบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อขัดแย้งและแย้งชิงทรัพยากรกันก็ได้ ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกลุ่มชนเผ่าจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และตอกย้ำเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์มากขึ้น

6.1.4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ

การมีส่วนร่วมนั้น ถือเป็นหัวใจของกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการอนุรักษ์ใด ๆ ก็ตามจะยั่งยืนได้ ควรให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความรู้สึกเข้าใจในกระบวนการอย่างถ่องแท้ สามารถมองเห็นและคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง ครอบครัวและชุมชน และการได้รับข่าวสารข้อมูลอย่างเพียงพอจนเกิดความตระหนักในปัญหาในด้านทรัพยากรป่าไม้และค้นหาทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนเกิดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน และจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชนหรือวิถีชีวิตของตน ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของการอนุรักษ์

ทรัพยากรป่าไม้ พร้อมทั้งจะช่วยพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ให้เพิ่มมากขึ้นด้วย

การมีส่วนร่วมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นมิใช่เป็นหน้าที่หรือความรับผิดชอบของกลุ่มคน องค์กร หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่มีความใกล้ชิด หรือมีผลประโยชน์และผลกระทบจากป่าไม้ หากแต่เป็นทุก ๆ คนที่สามารถมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทั้งสิ้น เพราะถือว่าทุกคนเป็นเจ้าของป่าไม้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมที่แบ่งออกได้เป็นหลายระดับและหลายลักษณะ เราอาจจะมีส่วนร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น แต่ก็ถือได้ว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เช่นกัน ไม่ว่าจะทางใดก็ตาม ซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมมี 5 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา พิจารณาและลำดับความสำคัญของปัญหา การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทาง วิธีการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรม และนอกจากนี้ยังแบ่งการมีส่วนร่วมออกได้อีกเป็น 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงและการมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง

การมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้น คือการที่เราได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนหรือกระบวนการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดขั้นตอนกระบวนการ ส่วนการมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริงนั้น เราอาจมีส่วนร่วมแค่เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่จำเป็นว่าจะอยู่ในขั้นตอนหรือกระบวนการใด ซึ่งก็อาจจะถูกกำหนดโดยบทบาทหน้าที่หรือโอกาสอันสมควรที่เราจะสามารถมีส่วนร่วมได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น เราทุกคนต้องมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ซึ่งเป็นกระบวนการในการสร้างจิตสำนึกและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากสมมติฐานที่ว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีปัจจัยด้าน อายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านอายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา การได้รับข้อมูลข่าวสาร เป็นไปตามสมมติฐาน โดยต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยเกี่ยวกับระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน และความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

6.2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในระดับปานกลาง ทั้งหมดทุกขั้นตอน คือ การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการวางแผนและการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการลงทุน/ปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการ การติดตามและประเมินผล ซึ่ง พงษ์ศักดิ์ นัทรเดชะ (2540) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์: พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โล อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่พบว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ในขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนและดำเนินงาน การลงทุนและปฏิบัติงานเหมือนกัน แต่ผลการศึกษาแตกต่างในส่วนของการติดตามและประเมินผล เพราะชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับต่ำ จะเห็นว่าการร่วมประเมินผลในแต่ละพื้นที่นั้นจะมีผลที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอนที่แตกต่างกันไป เนื่องจากทุก ๆ คนมีสิทธิในทรัพยากรในหมู่บ้านอย่างเท่ากันซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (2538) ที่ได้ให้ไว้ว่า ชุมชนจะต้องให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์ส่วนตน แม้ว่าโดยทฤษฎีแล้วสมาชิกของชุมชนทุกคนจะมีสิทธิตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรส่วนร่วม โดยแต่ละชุมชนสามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและระบบการผลิตของชุมชนเป็นสำคัญ และความคิดเห็นนี้มีลักษณะที่คล้ายกับ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์ (2536) ที่กล่าวไว้ว่า สิทธิชุมชนจะมุ่งเน้นถึงพันธะหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชนที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาทรัพยากรและธรรมชาติแวดล้อม โดยนัยนี้สิทธิชุมชนจึงเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือหรือกลไกของความสมดุลต่อกระแสอำนาจและผลประโยชน์จึงเท่ากับเป็นหลักประกันการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ดัง สุริยัน มูลสาร (2534) ที่ได้กล่าวไว้ว่าป่าไม้เปรียบเสมือนโรงงานผลิตปัจจัยสี่และสิ่งสำคัญต่าง ๆ ต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ การสูญเสียป่าไม้ของประเทศย่อมหมายถึงการสูญเสียแหล่งอาหารแหล่งรายได้ สิ่งทดลองทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ พันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตอย่างมิอาจห้ามได้

ดังนั้นการสร้างความเข้าใจในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ที่จะต้องทำให้ประชาชนทุกคนเห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นสิ่งที่

จำเป็นต่อทุกคน การมีส่วนร่วมถือว่าเป็นหลักการและกุศโลบายที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้โครงการนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จได้ง่าย การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมมิใช่เพียงเพื่อลดกระแสการต่อต้านหรือการคัดค้านการดำเนินการของแต่ละโครงการเท่านั้นแต่เป็นผลพลอยได้ตามมาคือ การร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิดและอาจรวมไปถึงทุนทรัพย์สำหรับโครงการพัฒนานั้นด้วย ที่สำคัญอีกประการหนึ่งนอกเหนือไปจากที่กล่าวแล้วคือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือบทบาทยังเท่ากับเป็นการให้เกียรติกันในฐานะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) หรือในฐานะที่เขาเป็นเจ้าของทรัพยากรและนี่เองที่ถือว่าเป็นกุศโลบายของผู้บริหารโครงการที่จะทำการพัฒนาประสบผลได้ง่ายขึ้น (มนัส สุวรรณ, 2549) ผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาจิตความสามารถของประชาชนด้วย ปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ (2540) กล่าวถึงการกระทำของบุคคลนั้นเป็นการปฏิบัติในกระบวนการต่างๆจะต้องมีการพัฒนาจิตความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเข้ามามีบทบาทในการวางแผนจัดการ ดำเนินงาน ควบคุมกำกับ ติดตามผลและรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพในสังคมหรือชุมชนนั้นอย่างมีศักดิ์ศรี การมีส่วนร่วมนั้นประชาชนจะได้รับการพัฒนาการรับรู้สติปัญญาอันจะนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินการด้วยตนเอง จะเห็นว่าการพัฒนาสังคมโดยทั่วไปจะเป็นการช่วยให้ประชากรในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้สูงขึ้น มีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น มีความรู้สูงขึ้น และยอมรับกฎข้อบังคับกับระเบียบแบบแผนซึ่งสังคมหรือคนกลุ่มใหญ่ได้ตราขึ้นไว้

การพัฒนาสังคมที่ว่านี้รวมไปถึงวิชาการต่าง ๆ หลายแขนงหลายสาขาวิชาในด้านป่าไม้เราอาจจะใช้งานด้านป่าไม้เป็นแกนกลางในการช่วยพัฒนาสังคมตามชนบทต่าง ๆ ได้ เพราะประชาชนในชนบทมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในการดำรงชีวิต ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการเกี่ยวกับการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การวางแผนการอนุรักษ์ที่เหมาะสม การสร้างความสำนึกในการรับผิดชอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐอย่างชัดเจน โดยต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการประยุกต์หลักการสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (วศิน อิงคพัฒนากุล, 2548) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อสังคมต่อไป

6.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ นั้นจะเห็นว่า

อายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีลักษณะที่คล้ายกับ การศึกษาของ พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเทศะ (2540) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์: พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ อำเภอฮอด ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของ ชาติพันธุ์ จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ร่วมอยู่ด้วยเนื่องจากชาติพันธุ์เป็นตัวสร้างขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมขึ้นมาช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในพื้นที่ อีกทั้ง วสัน อิงคพัฒนากุล (2548) ที่ได้กล่าวถึงความ เป็นเอกลักษณ์และชาติพันธุ์ที่หล่อหลอมสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพชีวิต โดยต้องให้ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบสิ่งแวดล้อมที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาด้วย

กนก ชียงขบุตร (2547) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ ราษฎรที่อยู่อาศัยในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาที่มีความคล้ายคลึงกันตรงที่ว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารนั้นมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ซึ่งการศึกษาพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อ ความรู้ จิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนของ ปฤษฎาง จันทร์บุญเรือง (2541) นั้น สื่อมีความสำคัญต่อระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรม การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้กับความรู้ จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์กันทั้งหมด ส่วนระยะเวลาในการอยู่อาศัย และความรู้ ความเข้าใจ จากผลการศึกษาเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา – น้ำตกผาเสื่อซึ่งมีความเป็นไปได้เนื่องจากหลาย ๆ พื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในด้านของทรัพยากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามาจากชาติพันธุ์ที่ แตกต่างกัน และการมีส่วนร่วมต้องมีประสิทธิภาพในระดับกว้างและเอื้ออำนวยให้องค์ประกอบ ตามธรรมชาติของระบบนิเวศเกิดความสมดุล ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนได้

6.3 ประโยชน์และข้อเสนอแนะ

6.3.1 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

- 1) ทราบถึงระดับความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ
- 2) ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมและของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ
- 3) ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ
- 4) ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับแผนงานวิธีดำเนินการด้านการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของหน่วยงานราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.3.2 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอให้ออกข้อเสนอนี้ที่จะปรับปรุงแก้ไข และควรให้การสนับสนุนในการบริหารจัดการชุมชนและทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่อนุรักษ์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย ดังนี้

- 1) การที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น ควรที่จะต้องเข้าไปทำการศึกษาในแต่ละชุมชนอย่างละเอียดรอบคอบ ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี และความต้องการพื้นฐานหลังจากนั้นควรเข้าไปส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่โดยให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในทุก ๆ ด้าน
- 2) การที่จะให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความรักและห่วงใยไม่ใช่เฉพาะให้แต่ชาวบ้านหรือชาวบ้านสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เท่านั้น แต่ควรสร้างจิตสำนึกคนทั้งประเทศให้มีความห่วงใยทรัพยากรป่าไม้ด้วย โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐควรตระหนักในเรื่องนี้แลปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชาวบ้านก่อน
- 3) ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าหรือรอบ ๆ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ทางราชการควรให้ความสำคัญและความเอาใจใส่ดูแลในเรื่องความเป็นอยู่อย่างจริงจังพร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณ

ในการดูแลรักษาป่า เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ เกิดความรักและหวงแหนต่อทรัพยากรป่าไม้ และสามารถดำรงชีวิตพึ่งพิงกับป่าอย่างมีความสุข

4) จากผลการศึกษาเป็นที่น่าสังเกตว่า จำนวนครั้งหรือการได้รับข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งหรือเพิ่มระบบการให้ข้อมูลข่าวสารให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ในส่วนของชาติพันธุ์ อายุ การศึกษา ความรู้ความเข้าใจและระยะเวลาอาศัยในชุมชนจะเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความแตกต่างในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผู้นำที่ดูแลทรัพยากรไม่ควรแบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติเพราะอาจจะเกิดความขัดแย้ง แยกแยะและแย่งชิงทรัพยากร ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นการเพิ่มความรู้อย่างต่อเนื่อง ความเข้าใจ ตลอดจนในเรื่องการอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารจำนวนครั้งมากก็จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่าผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย ดังนั้นทางราชการที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและเร่งแก้ไขเข้าไปดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอต่อไป

6.3.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

เนื่องจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์แห่งนี้กำลังอยู่ในระหว่างการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติหากจะมีการศึกษาครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษาถึงผลกระทบ ความเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชาวบ้าน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และในการศึกษากลุ่มประชากรซึ่งเป็นชาวไทยภูเขา ผู้ศึกษาควรทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ก่อนลงพื้นที่ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี และภาษาในการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเก็บข้อมูลหรือทำงานวิจัยได้อย่างราบรื่นและสำเร็จตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งควรมีการศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขาในพื้นที่ใกล้เคียงอื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาเปรียบเทียบถึงความคล้ายและแตกต่างกัน